

УДК 342.951:82

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТИТУТУ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ТА АНАЛІЗ ЙОГО КЛЮЧОВИХ ПРОБЛЕМ

Сахнюк В.В., Жмаченко Ю.Ю.

Національний університет водного господарства та природокористування

У статті здійснено дослідження інституту адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства та аналіз його ключових проблем. Проаналізовано окремі аспекти Закону України «Про попередження насильства в сім'ї». Зокрема, увагу приділено характеристиці ознак насильства в родині, видам домашнього насильства. Здійснено аналіз комплексу заходів впливу протидії насильству в сім'ї. Визначено перелік органів і установ на які покладається здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї та над дітьми.

Ключові слова: домашнє насильство, інститут адміністративної відповідальності, насильство над дітьми, нормативно-правове регулювання, заходи впливу, суб'єкти.

Постановка проблеми. Як відомо, сім'я є посередком суспільства, а також його основою. Тому, для того щоб суспільство існувало не в спотвореному вигляді, повинні бути прийняті заходи, які будуть захищати сім'ю як одну із складових суспільного ладу. Проте, на сьогоднішній день існують багато факторів, які спричиняють забезпечення неналежного добробуту та виховання дітей і руйнують процес становлення інституту сім'ї. Одною із таких актуальних проблем є проблема насильства в сім'ї.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. До проблем адміністративно – правової протидії насильству у сім'ї, принципів правового регулювання в цілому зверталися такі українські вчені як: О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, А.М. Бондаренко, В.І. Ветров, Л.Л. Гоголева, Л.В. Дорош, О.В. Ковальова, А.Т. Комзюк, В.І. Олефір, Г.О. Пономаренко, В.В. Сташист, Н.Б. Шамрук та інші науковці.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Слід зазначити, що в Україні з часів прийняття законодавчих актів, що регулюють відносини в сімейному середовищі, а також завдяки зусиллям органів державної та місцевої влади, правоохоронних органів, ряду громадських організацій за останні декілька років було ужито заходів, які посприяли суттєвим змінам у ставленні самого суспільства до даного питання, становленню системи запобіжних заходів, а також заходів реабілітації для жертв домашнього насильства, захисту дітей від насильства у сім'ї. Проте, проблема домашнього насильства настільки укорінилася, що подолати її за короткий термін, стало практично не можливо.

Метою статті є: характеристика інституту адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства та аналіз його ключових проблем.

Виклад основного матеріалу. В останні роки проблема насильства над жінкою та дитиною в сім'ї все більше привертає увагу фахівців. В Україні ця проблема тривалий час не була предметом спеціальних досліджень соціологів, психологів та соціальних працівників. Нею займалися, в основному, криміналісти при вивченні злочинів, які здійснювалися в сімейно-побутовій сфері. Однак,

практика останніх років доводить концептуальне осмислення цього питання на державному рівні. Свідченням цього є і прийняття законодавчої бази, і створення кризових центрів роботи з тими, хто потерпає від насильства в родині [3].

Діяльність щодо попередження насильства в сім'ї регламентується Конституцією України, законами України «Про попередження насильства в сім'ї», «Про охорону дитинства», «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», Сімейним кодексом України і т.д.

Харківський центр жіночих досліджень розробив проект закону «Про попередження насильства в сім'ї», що після його прийняття дозволило вирішити цілий ряд проблем. Уперше на законодавчому рівні було закріплено поняття насильства в сім'ї, визначено, які органи здійснюють заходи щодо попередження насильства в сім'ї, яким чином реагують державні органи, коли насильство вже відбулося, якою є відповідальність за вчинення таких дій [1].

За визначенням Закону України «Про попередження насильства в сім'ї», який був ухвалений Верховною Радою України у 2001 році, насильство в сім'ї – це будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і сводять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю. Насильство в сім'ї може бути вчинено виключно членом сім'ї, тобто особи, які перебувають у шлюбі, проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі, їхні діти, особи під опікою чи піклуванням, є родичами прямої або непрямої лінії споріднення за умови спільного проживання [5].

Згідно із Законом України «Про попередження насильства в сім'ї» виділяють такі ознаки насильства в родині як:

1. Особами, що страждають від сімейного насильства, можуть бути виключно члени сім'ї.
2. Діяння кривдника повинне мати протиправний характер.
3. Діяння призводить до порушення прав члена сім'ї як людини і громадянина.

4. Кривдник вчиняє шкоду у формі умислу.

Закон розрізняє чотири види домашнього насильства:

Фізичне насильство в сім'ї (навмисне нанесення побоїв, тілесних ушкоджень одного члена сім'ї іншим, яке може призвести чи призвело до порушення нормального стану фізичного чи психічного здоров'я або навіть до смерті постраждалого, а також до приниження його честі та гідності), сексуальне насильство в сім'ї (примушування до небажаних статевих стосунків у родині, а також сексуальні дії щодо неповнолітнього члена сім'ї), психологічне насильство в сім'ї (насильство, пов'язане з тиском одного члена сім'ї на психіку іншого через навмисні словесні образи або погрози, переслідування, залякування, які доводять постраждалого до стану емоційної невпевненості, втрати здатності захистити себе і можуть заподіяти або заподіяли шкоду психічному здоров'ю), економічне насильство в сім'ї (це навмисні дії одного члена сім'ї щодо іншого, спрямовані на те, щоб позбавити постраждалого житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які він має законне право).

Загалом, скоєння домашнього насильства може тягнути за собою поєднання різних видів насилля, тобто комбінації жорстокої фізичної та сексуальної поведінки разом із формами психологічних та економічних зловживань. Досить важко чітко розмежувати види насилля у сім'ї, бо воно являє собою складний феномен наслідки якого, зазвичай, охоплюють кілька сфер: фізичну, емоційну, економічну, сексуальну.

Домашнє насильство відбувається у всіх сферах суспільства і зовсім не залежить від релігійної, расової, професійної приналежності. Тому, що особи які вчиняють насильницькі дії прагнуть лише отримати контроль, владу над близькими. Спосіб встановлення такої влади набуває образливого вигляду, тобто вигляд емоційно жорсткої поведінки. Згодом стадія образи переходить у стадію насильства із незначними проявами, але стає жорстокішим і більш цілеспрямованим через декілька проявів.

Протидія насильству в сім'ї передбачає комплекс заходів впливу на дану проблему, що здійснюється суб'єктами, на яких покладається обов'язок виявлення причин домашнього насильства, а запобігання, профілактики, припинення, ліквідації наслідків домашнього насильства, захисту жертв домашнього насильства. Усі ці заходи регулюються і здійснюються на основі норм адміністративного права.

Законодавство про запобігання та протидію домашньому насильству складається із Конституції України, міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України та інших нормативно-правових актів щодо недопущення насильства. У статті 5 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначаються основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству [4].

Державна політика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству спрямована на забезпечення комплексного інтегрованого підходу до подолання домашнього насильства, надання всебічної допомоги постраждалим особам та

утвердження ненасильницького характеру приватних стосунків.

Основними напрямками реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є:

1) запобігання домашньому насильству;
2) ефективне реагування на факти домашнього насильства шляхом запровадження механізму взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

3) надання допомоги та захисту постраждалим особам, забезпечення відшкодування шкоди, завданої домашнім насильством;

4) належне розслідування фактів домашнього насильства, притягнення кривдників до передбаченої законом відповідальності та зміна їхньої поведінки [4].

Отже, відштовхуючись від вище зазначеного, можемо ототожнити, що адміністративно-правове регулювання протидії насильству в сім'ї – це система адміністративно-правових засобів, що використовуються суб'єктами публічної адміністрації, які в межах своєї компетенції, а також в межах норм адміністративного права, зобов'язуються здійснювати вплив на суспільні відносини з метою забезпечення непорушності прав людини, а також її честі та гідності.

Важливим кроком у боротьбі із сімейним насильством стало закріплення адміністративної відповідальності за вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження колекційної програми. Названі діяння кваліфікуються за статтею 1732 КУпАП. Санкція статті передбачає накладання на правопорушника штрафу від трьох до п'яти неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин, або виправні роботи на строк до одного місяця з відрахуванням двадцяти відсотків заробітку, або адміністративний арешт на строк до п'яти діб. Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою цієї статті, тягнуть за собою накладання штрафу від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або виправні роботи на строк від одного до двох місяців із відрахуванням двадцяти процентів заробітку, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб [20].

На жаль, практика свідчить, що в переважній більшості випадків (до 85%) до правопорушників застосовується стягнення у вигляді штрафу. Накладання на кривдника штрафу або відрахування частки з його заробітку буде зменшувати розмір сімейного бюджету. Ураховуючи те, що досить багато випадків сімейного насильства спостерігаються в сім'ях зі складними матеріальними умовами, така санкція викликає бажання членів сім'ї приховати насильство.

До появи в Кодексі України про адміністративні правопорушення статті про відповідальність за вчинення насильства в сім'ї воно кваліфікувалося як дрібне хуліганство. Водночас дрібним хуліганством є нецензурна лайка в громадських місцях, образливе чіпляння до громадян та інші

подібні дії, що порушують громадський порядок і спокій громадян та тягнуть за собою адміністративну відповідальність.

Якщо під час насильства в сім'ї було допущено порушення тиші на площах, у парках, гуртожитках, жилих будинках та інших громадських місцях у заборонений рішенням сільських, селищних, міських рад час, то таке діяння тягне за собою відповідальність за статтею 182 КУпАП.

Доведення неповнолітнього до стану сп'яніння батьками неповнолітнього, або особами, які їх замінюють, або іншими особами охоплюється статтею 180 КУпАП, а ухилення батьків або осіб, які їх замінюють, від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей – статтею 184 КУпАП [2].

Під суб'єктами публічної адміністрації, які здійснюють адміністративно-правове регулювання протидії насильству в сім'ї, слід розуміти органи державної виконавчої влади, виконавчі органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації та інші суб'єкти, наділені адміністративно-управлінськими функціями, які з метою задоволення публічного інтересу та захисту прав людини і громадянина, виконуючи закони та здійснюючи функції публічного управління, забезпечують адміністративно-правове регулювання протидії насильству в сім'ї.

До органів і установ на які покладається здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї та над дітьми відносяться:

- спеціально уповноважений орган виконавчої влади з питань попередження насильства в сім'ї, а саме Міністерство соціальної політики України, а також його структурні підрозділи на місцях;
- відповідні підрозділи органів внутрішніх справ, до яких віднесено службу дільничних інспекторів поліції у справах дітей;
- служби у справах дітей та сім'ї, органи опіки та піклування;
- спеціалізовані установи для осіб, які вчинили насильство в сім'ї, жертв такого насильства, до яких належать: кризові центри, для членів сімей де вчинено домашнє насильство, або існує його реальна загроза, центри медично-соціальної реабілітації жертв насильства у сім'ї [6].

Стаття 15 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначає також і основні принципи взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Взаємодія суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, передбачає:

- 1) взаємне інформування не пізніше однієї доби про виявлені факти домашнього насильства у випадках, передбачених цим Законом, з дотриманням правового режиму інформації з обмеженим доступом;
- 2) реагування на випадки домашнього насильства відповідно до компетенції та з урахуванням оцінки ризиків, що загрожують постраждалим особі;
- 3) узгодження заходів реагування на випадки домашнього насильства та надання дієвої

допомоги постраждалим особам, що здійснюються різними суб'єктами;

4) розроблення та виконання відповідно до компетенції програм для кривдників;

5) розроблення та виконання відповідно до компетенції програм із запобігання та протидії домашньому насильству;

6) організацію здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству відповідно до компетенції;

7) обмін досвідом у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

8) скоординовану міжвідомчу підготовку фахівців, які представляють суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

9) здійснення спеціально уповноваженими органами у сфері запобігання та протидії домашньому насильству моніторингу дотримання вимог законодавства суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, розроблення пропозиції щодо вдосконалення законодавства та практики його застосування [4].

Суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, залучають до співпраці з організації та здійснення таких заходів і надання дієвої допомоги постраждалим особам громадські об'єднання, іноземні неурядові організації та інших заінтересованих осіб, а також забезпечують висвітлення таких заходів і діяльності в засобах масової інформації з дотриманням правового режиму інформації з обмеженим доступом.

Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, затверджується Кабінетом Міністрів України.

Суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, звітують центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень, визначених Законом, у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, який, зокрема, передбачає:

1) звітування служб у справах дітей через Ряду міністрів Автономної Республіки Крим та місцеві державні адміністрації;

2) звітування уповноважених підрозділів органів Національної поліції України через центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку;

3) звітування органів управління освітою, навчальних закладів та установ системи освіти через центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти;

4) звітування органів охорони здоров'я, установ та закладів охорони здоров'я через центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я;

5) звітування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги через Координаційний центр з надання правової допомоги.

Висновки і пропозиції. Отже, державна політика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, яка спрямована на забезпечення комплексного інтегрованого підходу до

подолання домашнього насильства, регулюється законодавчою основою. В свою чергу існують створені, або задіяні органи державної виконавчої влади, а також публічні іноземні організації, що забезпечують надання всебічної допомоги постраждалим особам та утвердження ненасильницького характеру приватних стосунків.

Список літератури:

1. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї: курс лекцій // О.І. Бондарчук. – К., МАУП, 2001. – 96 с.
2. Горбова Г.О., Адміністративно-правове регулювання протидії насильству в сім'ї: монографія // Г.О. Горбова, В.В. Галунько. – К. : Інститут публічного права, 2016. – 226 с.
3. Громадська програма запобігання насильству в сім'ї. – Проект «Гармонія», Львів, 2004. – 95 с.
4. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15 листопада 2001 року № 2789-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/2789-14>.
5. Кравченко Т. Виховний потенціал сім'ї в сучасних умовах // Т. Кравченко // Журнал «Соціальна психологія». – 2006. – № 2. – С. 142–150.
6. Органи і установи на які покладається здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї та над дітьми. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ssd-koda.gov.ua/poperezdzhennya-nasilstva-v-sim%D1%97-ta-nad-ditmi/organi-ta-ustanovi-na-yaki-pokladaetsya-zdiysnennya-zaxodiv-z-poperezdzhennya-nasilstva-v-sim%D1%97-ta-nad-ditmi>.

Сахнюк В.В., Жмаченко Ю.Ю.

Национальный университет водного хозяйства и природопользования

ХАРАКТЕРИСТИКА ИНСТИТУТА АДМИНИСТРАТИВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА СОВЕРШЕНИЕ ДОМАШНЕГО НАСИЛИЯ И АНАЛИЗ ЕГО КЛЮЧЕВЫХ ПРОБЛЕМ

Аннотация

В статье проведено исследование института административной ответственности за совершение домашнего насилия и анализ его ключевых проблем. Проанализированы отдельные аспекты Закона Украины «О предупреждении насилия в семье». В частности, внимание уделено характеристике признаков насилия в семье, видам домашнего насилия. Осуществлен анализ комплекса мер воздействия противодействия насилию в семье. Определен перечень органов и учреждений на которые возлагается осуществление мер по предупреждению насилия в семье и над детьми.

Ключевые слова: домашнее насилие, институт административной ответственности, насилие над детьми, нормативно-правовое регулирование, меры воздействия, субъекты.

Sahniuk V.V., Zhmachenko Yu.Yu.

National University of Water and Environmental Engineering

CHARACTERISTICS OF THE INSTITUTE OF ADMINISTRATIVE RESPONSIBILITY FOR DOMESTIC VIOLENCE AND ANALYSIS OF ITS KEY PROBLEMS

Summary

The article analyzes the institute of administrative responsibility for committing domestic violence and analyzes its key issues. Some aspects of the Law of Ukraine "On Prevention of Violence in the Family" are analyzed. In particular, attention is paid to the characteristics of violence in the family, types of domestic violence. An analysis of the complex of measures to counteract violence in the family was carried out. A list of authorities and institutions that are responsible for implementing measures to prevent domestic violence and child abuse is defined.

Keywords: domestic violence, institute of administrative responsibility, violence against children, normative-legal regulation, measures of influence, subjects.